

Keskeisiä ajankohtaisia asioita ammatillisessa koulutuksessa Opetusministeri Anders Adlercreutzille 5.3.25

Tarvitaan painopisteen muutosta, ei leikkauksia

Ammatillinen koulutus on muutoksessa, kun toiminnanohjausta, rahoitusjärjestelmää ja oppimisen tukea uudistetaan. Tuleva toiminnanohjauskokeilu antaa valittaville koulutuksen järjestäjille enemmän työkaluja alueellisten osaajatarpeiden vastaamisen ja lisää vuoropuhelua valtionhallinnon ja paikallisen tason välillä. Rahoitusmallia uudistetaan siten, että painotus siirtyy toteutuneista opiskelijavuosista suoritettuihin opintoihin sekä vaikuttavuuteen, kuten työllistymiseen ja jatko-opiskeluun. Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot korvataan oikeudella oppimisen tukeen.

Hallitus leikkasi vuonna 2024 ammatillisen koulutuksen rahoitusta 120 miljoonalla eurolla, mikä on heikentänyt koulutuksen järjestäjien toimintaedellytyksiä. Leikkaukset vaarantavat alueellisen koulutustarjonnan riittävyyden ja kaventavat jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. Huolenamme on, että ammatillisen koulutuksen määrärahaan kohdistuu vielä lisää rahoitusleikkauksia. Julkisessa keskustelussa korostuu usein koko ammatillisen koulutuksen vuosittainen reilu kahden miljardin määräraha, mutta unohdetaan miten laajaa tehtävää se hoitaa.

Koulutuksen järjestäjillä on jatkossa vahvat kannustimet kouluttaa entistä enemmän vailla perusasteen jälkeistä koulutusta sekä työvoiman ulkopuolella olevia ja kannustaa enemmän opiskelijoita jatko-opintoihin korkeasteelle. Onnistumisen edellytyksenä on, että koulutuksen järjestäjillä on riittävät toiminnalliset ja taloudelliset resurssit vastata yksilöiden ja työelämän osaamistarpeisiin.

Ammatillinen koulutus monessa mukana

Toimintaympäristön ja opiskelijoiden moninaisuus

Opiskelijat

Oppivelvollisuuden laajentaminen
Perusopetuksen päättävät

Jatkuva oppiminen
Työelämässä olevien osaamisen kehittäminen, alan vaihtajat ja työttömät

Ammatillisen koulutukseen rooli korostuu työllisyyden hoidossa

Ammatillisen koulutuksen merkitys on kasvanut, kun työllisyys-, elinkeino- ja kotoutumispalvelut siirtyivät kuntien vastuulle. Nopeissa työelämän muutostilanteissa työntekijät voivat tarvita uutta osaamista. Ammatillisilla tutkinnoilla varmistetaan ammattikasvatus ja -sivistys, joka mahdollistaa sujuvan siirtymän uuteen työhön ja minimoi työttömyyden keston ja vaikutukset. Yhteiskunnassa on paljon käyttämätöntä potentiaalia työmarkkinoilla, mikä korostuu työkäisten määrän vähentyessä. Vuonna 2021 korkeintaan perusasteen koulutuksen suorittaneiden tai koulutusasteeltaan tuntemattomien 18–64-vuotiaiden työllisyysaste oli vain 45 %.

Ammatillinen koulutus auttaa heikommilla valmiuksilla olevia henkilöitä työllistymään ja kantaa merkittävää yhteiskuntavastuuta huolehtien osaltaan koko ikäluokasta ja kouluttaen mahdollisimman laajasti toisen asteen tutkintoa vaille olevat aikuiset. Vuonna 2023 ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli lähes joka viides 20–29-vuotiaista. Julkisen talouden näkökulmasta keskeistä on, että nämä henkilöt saavat riittävän osaamisen työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille. TE-uudistuksen kannustavan rahoitusmallin takia, ammatillisen koulutuksen kohdentamisella on merkitystä myös kuntien talouteen.

Suunnitteilla on myös 18–25-vuotiaiden osalta perustoimeentulotukikustannusten kasvattaminen kuntien osalta täyteen 100 prosenttiin. Kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä täydet taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin, mutta toteutuessaan korostaisi vielä nykyistä enemmän ammatillisen koulutuksen merkitystä ja suoraa vaikutusta kuntien talouteen.

Kuntouttava opetus: Uusi malli opiskelijoiden tuen tarpeisiin vastaimiseksi

Oppivelvollisuuden laajentuminen on tehnyt kuitenkin näkyväksi, että koko ikäluokassa kaikilla ei ole 16-vuotiaana riittäviä opiskeluvalmiuksia väliaikaisesti ammatillisen perustutkinnon tai lukiokoulutuksen suorittamiseen. Areena-verkosto ehdottaa kuntouttavan opetuksen mallia, jossa yhdistettäisiin hyvinvointialueiden palveluita, työpajatoiminnan sisältöjä sekä ammatillista koulutusta. Kuntouttava opetus olisi matalan kynnyksen lisä kuntouttavan työtoiminnan ja erityisoppilaitosten tarjoamien palveluiden rinnalle. Asia voitaisiin ottaa käsittelyyn tutkintoon valmentavan koulutuksen (TUVA) selvitystyön valmistuttua. Asia tukisi myös hallitusohjelman kirjausta työpajatoiminnan tuomiseksi oppivelvollisuuden piiriin.

Koulutustasoa nostetaan ammatillisen koulutuksen avulla

Suomessa tulee nostaa osaamistason lisäksi myös koulutustasoa. Lähes puolella ammattikorkeakouluopinnot aloittavista on taustalla ammatillinen koulutus. Monissa ammatillisissa oppilaitoksissa voi suorittaa ammattikorkeakouluopintoja ns. väyläopintoina siirtyäkseen korkeakouluopintoihin. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet valmistuvat tilastojen mukaan ammattikorkeakouluopinnoista hieman lukiotaustaisia opiskelijoita nopeammin. Korkeakoulutettujen määrää Suomessa voidaan lisätä vain ammatillisen koulutuksen kautta. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tulee vahvistaa ja kehittää yhdessä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa ammatillisen koulutuksen väylää opiskelijavalintoihin.

Yhteiskunnan tulee luoda uskoa ja vahvistusta sille, että ammatillisesta voi ja kannattaa ponnistaa korkeakoulutukseen sekä tunnistaa väylän merkitys yksilöille että yhteiskunnalle. Erityisesti tulee tehdä toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan yhä useamman maahanmuuttajataustaisen (noin 15 %) haakeutuminen ammatillisista opinnoista korkeakouluun. Vaarana on, että Suomessa asuvien vieraskielisten potentiaali jää korkeakoulujen ulkopuolelle ja vain ns. sisääntuloammattiteihin, mikäli koulutusjärjestelmä ei tunnista heidän mahdollisuuksiaan.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot nostavat osaamistason lisäksi koulutustasoa

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot nostavat ja syventävät työntekijöiden osaamistason kustannustehokkaasti ja toimivat samalla työikäisen väestön /aikuisten osaamisen osoittamisen mahdollisuutena. Ne parantavat merkittävästi perustutkinnon suorittaneiden ammattitaitoa ja kilpailukykyä työmarkkinoilla, ja niiden merkitys osaamistason nostossa tulee tunnustaa ja tunnustaa nykyistä laajemmin. Noin 80 % tutkinnon suorittaneista jää koulutusalueelle, mikä vahvistaa alueiden osaajapoolia ja vetovoimaa.

Suomen tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksessä perustutkinnot sekä ammattitutkinnot tilastoidaan tällä hetkellä tasolle 4 sekä erikoisammattitutkinnot tasolle 5. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot tulisivat tulevaisuudessa nostaa tasoille 5 ja 6 vastaamaan niiden tuottamaa tosiasiallista osaamista. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tuottama osaamisen tulisi aidosti arvioida eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten peruseriaatteiden mukaisesti ei vain arvioimalla mille koulutusasteelle tutkinto sijoittuu.

Tarkastellaan rohkeasti tutkintorakennetta

Koulutuksen järjestämisessä huomioidaan alueiden erilaiset elinkeinorakenteet ja osaajia koulutetaan erilaisiin tarpeisiin, mikä parantaa kilpailukykyä, houkuttelee investointeja ja auttaa reagoimaan äkillisiin rakennemuutoksiin.

Koulutus mahdollistaa erikoistuneeksi osaajaksi ja huipputaitajaksi kehittymisen - merkittävä osa innovaatioista syntyikin käytännön työtehtävissä. Väestökehityksestä johtuvia osaajahaasteita voidaan ratkaista kansainvälisillä rekrytoinneilla. Ammatillisessa koulutuksessa kielitaito koulutetaan joustavasti vastaamaan rekrytoivan yrityksen tarpeisiin.

Ammatillisia perustutkintoja on tällä hetkellä 42, näistä tekniikan alan perustutkintoja on 16. Näiden osia tulisi voida toteuttaa tulevaisuudessa joustavammin yhdessä, jotta koulutusjärjestelmä pystyy vastaamaan teknisten toimialojen kehitykseen ja jotta voidaan parantaa koulutuksen saatavuutta ja saavutettavuutta maan eri osissa. Tarvitaan rohkeutta tarkastella tutkintorakennetta sekä tehdä tarvittavia muutoksia.

Tuplataan oppisopimusten määrä

Oppisopimuskoulutus on erinomainen keino yrityksille saada osaajia omiin tarpeisiin ja opiskelijoille oppia ammatti työelämässä ja saada jopa vakituinen työpaikka. Vuonna 2023 Suomessa noin 45 000 henkilöä suoritti ammatillisia tutkintoja tai niiden osia oppisopimuskoulutuksessa.

Nykyisellään on kuitenkin maksettava työehtosopimusten mukaista palkkaa, vaikka oppiminen olisi vasta alussa ja olisi tuottamatonta yritykselle. Tämä voi olla erityisesti pienille yrityksille riskialtista ja kallista. Työehtosopimuksia tulee avata niin, että palkkaa voidaan maksaa nykyistä tasoa vähemmän alkuun ja mahdollistaa sen myötä oppisopimuksen käyttö laajemmin. Keventämällä oppisopimuskoulutuksen kustannuksia työnantajille, mahdollistettaisiin sen hyödyntäminen yhä useammalle yritykselle ja vähennettäisiin palkkaukseen liittyviä riskejä.

AREENA-VERKOSTO

Puheenjohtaja

Riikka-Maria Yli-Suomu, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän johtaja
0503486544

riikka-maria.yli-suomu@keuda.fi

Ammatillisen koulutuksen Areena on Kuntaliiton ammatillisen koulutuksen asiantuntijaverkosto ja se edustaa monialaisia kuntataustaisia ammatillisen koulutuksen järjestäjiä. Areenan tavoitteena on vahvistaa ammatillisen koulutuksen roolia osana kuntien toimintakokonaisuutta sekä yhteiskunnallista tehtävää.